

УДК 343.2.7

Сарі РАУТАРІНТЕ,

радник з питань прав людини та гендерної рівності,
Консультативна місія Європейського Союзу (Фінляндія);

Микола Георгійович ЛОГАЧЕВ,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ

ПОБУТОВЕ НАСИЛЛЯ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Розглянуто питання побутового насилля (насилля у родині) як проблеми сучасного суспільства. Наведено статистичні данні стосовно побутового насилля у зарубіжних країнах. Проаналізовано правові та психологічні аспекти цього феномена.

Ключові слова: насилля, побутове насилля, зарубіжний досвід.

Насилля у сім'ї є актуальною проблемою сучасного суспільства. Особливо це стосується гендерних аспектів. Насилля по відношенню жінок приймає масштаби світової пандемії, різні форми якої отримали розповсюдження майже в усіх країнах світу. Наслідки насилля можуть здійснити руйнівний вплив на життя жертв, їх родин та ін. Світова статистика свідчить про те, що на усіх п'яти континентах не існує жодне суспільство або соціум, у яких є імунітет родового насилля.

Основними міжнародними документами, що спрямовані на превенцію побутового насилля є «Декларація про ліквідацію насилля по відношенню до жінок» (резолюція 48/104-1993 Генеральної Асамблеї ООН) та «Конвенція Ради Європи стосовно попередженню та боротьби із насиллям по відношенню до жінок і насиллям у сім'ї». За ініціативою Всесвітньої організації охорони здоров'я щорічно 25 листопада відзначається Міжнародний день боротьби проти насилля проти жінок.

Сьогодні вважається, що на семантичному рівні не доцільно використовувати термін «femmes battues», тобто «побиті жінки». Тому його було замінено більш коректними: «насилля по відношенню до жінок», «насилля у сім'ї» та ін.

Найбільш чітко юридичне визначення цього явища дано у нормативно-правових актах. Так, згідно законодавства ФРН термін «побутове насилля» (häusliche gewalt) означає скоєння протиправних насильницьких дій по відношенню законної дружини або експруга/партнера.

Цей феномен не є локальним, який характерний винятково для конкретної держави, етносу чи соціуму. Все залежить від розповсюдженості цього соціального явища та толерантності у популяції.

Наприклад, у аграрній Ефіопії фізичному насиллю у сім'ї піддаються 71 % жінок, а в урбанізованій Японії – тільки 15 %. За даними Міністерства соціального забезпечення Австрії щорічно від фізичного насилля у сім'ї страждає до 10 % жінок. Таке становище підтверджують результати дослідження, проведеного за ініціативою Ради Європи:

- у більшості європейських країн 20 %–25 % жінок, страждали від фізичного насилля;
- близько 45 % жінок зазнали насильства в тій чи іншій формі.

Nathalie Zebrinska автор книги «La guerre secrète, vaincre la violence conjugale» (Таємна війна; як перемогти насильство в сім'ї) пише, що кожна з десяти жінок «живе в пеклі домашнього насильства»).

При цьому діапазон причин для жорстокого поводження досить широкий. Наприклад, L. Buckingham (2007) вважає, що у більшості випадків причиною насильства у сім'ї є шлюбборозлучний процес або розділ майна.

Результати іншого дослідження (A. Brimicombe & R.Cafe, 2012) показали, що в Англії під час чемпіонатів світу з футболу рівень побутового насильства зростає на 30 %.

D. Dutton (2006) вважає, що проблема сімейного насильства – це результат некоректних гендерних відносин, де домінантою є «каральний підхід» з боку одного із супругів.

Насильство в сім'ї є сукупність певних моделей або алгоритмів поведінки, основним мотивом яких є досягнення контролю або домінування над іншими членами родини.

Цей вид насильства часто носить латентний характер і може проявлятися на різних рівнях у вигляді вербальної або фізичної агресії, погроз і акцентується на основних сферах взаємовідношень: психічні психологічні; фізичні; сексуальні; економічні/фінансові та ін. Тому до проявів домашнього насильства важко адаптуватися або пристосуватися.

Більшість жертв насильства вважає, що вони не мають жодного морального права звертатися за сторонньою допомогою. Жінки, які хотіли б залишити свого партнера або чоловіка, у більшості випадків, бояться, що в результаті такого розриву можуть багато втратити.

На думку фахівців (М. Agrapart-Delmas 2009; A. Lange, 2013; M. Gaget, 2015), основними причинами, які перешкоджають розриву відносин, часто є фінансові або матеріальні міркування. Саме тому більшість жертв вважають за краще не афішувати акти насильства у сім'ї та ігнорують допомогу правоохоронних органів. Наприклад, за даними МВС Франції 80 % жертв домашнього насильства не звертаються із заявами у поліцію або жандармерію.

Слід зазначити, що домашнє насильство – це не одноразовий внутрішній конфлікт, а реалії повсякденного життя. Це явище має свою специфічну тенденцію постійно повторюватися у вигляді замкнутого циклу, який має чотири фази: фаза напруги; фаза «вибуху» або агресії; фаза затишшя; та фаза примирення.

Експерти і ряд дослідників (Н. Mark, 2006; P. Brzank, 2012) констатують, що чим довше триває насильство у сім'ї, тим більше заподіюється психічна або фізична шкода, яка є пагубною для здоров'я потерпілого.

Як свідчить практика, безкарність значно збільшує потенційний ризик і ймовірність скоєння серйозного злочину. За офіційною статистикою МВС України у 2015 р. до міліції із заявами про насилля у сім'ї звернулось більше 120 тисяч жінок.

Згідно зі статистикою Міністерства юстиції Франції лише у 2012 році в результаті побутового насильства загинуло 174 людини, в тому числі 148 жінок.

За даними Федерального відомства кримінальної поліції ФРН у 2015 році було зареєстровано біліше 100 тисяч випадків побутового насильства, в тому числі 331 – вбивство або замаху на вбивство.

Слід зазначити, що у більшості країн Європи існують правові інститути для захисту від побутового насильства. Так, у 2001 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про попередження насильства в сім'ї» (№ 2789-III від 15.11.2001; зі змінами № 5477-VI від 06.11.2012).

Аналогічне законодавство існує і в інших країнах. Так 11 грудня 2001 року у ФРН був прийнятий Закон «Про цивільний захист від актів насильства і переслідувань» (Закон про захист від насильства – Gewaltschutzgesetz, GewSchG), контроль за реалізацією якого покладено на Федеральне міністерство у справах сім'ї та правоохоронні органи.

Згідно §1 Закону «Про захист від насильства» жертва протиправних дій може звернутися до компетентного суду у сімейних справах для забезпечення своєї безпеки і запобігання подальших порушень своїх прав і свобод. Суд, на основі матеріалів справи, може прийняти рішення, яке обмежує права потенційного насильника: не наближатися до жертви на певну відстань, не намагатися проникнути в її/його житло та ін. Якщо у судовому процесі буде встановлено, що дії обвинуваченого містять склад кримінального злочину, то відповідно до §4 до нього можуть бути застосовані санкції у вигляді позбавлення волі на строк до одного року або накладено штраф.

У зв'язку з цим J.Ursel (2002) стверджує, що захист від домашнього насильства в суді має важливе значення, якщо «ми хочемо захистити і розширити можливості жінок, які постраждали від насильства в сім'ї».

Список бібліографічних посилань

1. Zebrinska N. La guerre secrète, vaincre la violence conjugale. Edition l'Harmattan, 2003. 142 p.
2. Gaget M. Ma compagne, mon bourreau. Michalon, 2015. 224 p.
3. Ursel J. His Sentence is my Freedom: Processing Domestic Violence Cases in the Winnipeg Family Violence Court. Halifax: Ferwood Publishing, 2002. P. 43–63.

Одержано 18.02.2017 Рассмотрены вопросы бытового насилия (насилие в семье) как проблемы современного общества. Приведены статистические данные относительно бытового насилия в зарубежных странах. Проанализированы правовые и психологические аспекты этого феномена.

Ключевые слова: насилие, бытовое насилие, зарубежный опыт.

УДК 159.9.234

Сергій Дмитрович МАКСИМЕНКО,

доктор психологічних наук, професор,
директор Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України,
академік-секретар відділення психології, вікової фізіології та дефектології
НАПН України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки,
заслужений діяч науки і техніки України

ГЕНЕТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ У ВИМІРАХ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Розкрито генетичний підхід до дослідження проблеми особистості в умовах мультипарадигмальності психологічного знання та у зв'язку з викликами суспільства. Авторська ідея полягає у спробі не пояснити, а зрозуміти психологію особистості, саму логіку її виникнення, становлення та існування, відкрити психологічні механізми цього грандіозного явища, цього дива, яким є особистість людини, а зрозумівши, вибудувати теоретичну парадигму особистості та метод її дослідження.

Ключові слова: особистість, генетична психологія, українське суспільство.

Бурхливий інтерес до проблеми особистості, що легко констатується в сучасній українській психології, є закономірним. Він пов'язаний далеко не лише з відкриттям численних і змістовних надбань світової науки (передусім персонології), що відбувається протягом існування України як самостійної держави, яка рухається до відкритого суспільства. Цей рух поступово призвів до усвідомлення необхідності існування в суспільному просторі пострадянської ментальності постаті практичного психолога як фахівця, який має вирішувати дуже важливі й унікальні проблеми існування особистості, та вирішувати їх може тільки він.

Так виник запит на реалізацію психологічного знання – явище цілком виправдане й абсолютно закономірне, добре відоме представникам усіх галузей науки: існування наукового напрямку є виправданим лише тоді, коли його здобутки на часі й активно використовуються в житті суспільства. Однак це явище зовсім не було відоме радянській психології (за винятком короткого, хоча й продуктивного періоду існування педології, який був продуктивним саме тому, що йому було знайоме це явище). Поява реального практичного запиту означає, що вітчизняна психологія отримує другий за коротку історію шанс стати справжньою наукою. Слід згадати слова Екклізіаста, використані Л. С. Виготським як епіграф до праці 1927 р. «Исторический смысл психологического кризиса»: «Камінь, що ним знехтували будівельники, покладено в основу кута». Виготський мав тоді на увазі саме практику: «Не лише життя потребує психології і практикує її в інших формах, але й психології потрібно чекати піднесення від цього зіткнення з життям». І далі – криза у психології «почалася, відбувається і закінчиться по лінії практики».

Досвід, набутий у сфері психологічних досліджень, наполегливо актуалізує потребу пізнання найбільш загадкового та складного – людської особистості як цілості. Зрозуміло, ми усвідомлюємо, що психологія особистості вже дуже давно є найбільш привабливим об'єктом наукового пошуку. Уважне та діалогічно – відкрите студіювання ідей видатних персонологів, осмислення емпіричних матеріалів значно збагатило наші уявлення про природу особистості, але водночас продемонструвало наявність значної кількості протиріч і невирішених питань.